

Müşküle Köyünün Bir Koruma Yöntemi Olarak Turizm Rotası Üzerinde Değerlendirilmesi*

Evaluation of Müşküle Village on the Tourism Route as a Protection Method

Sinem TAPKI¹

Özet

¹Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bursa

ORCID:

S.T.:0000-0002-7210-2044

Corresponding Author:

Sinem TAPKI

Email:

sinem-tapki@hotmail.com

Citation: Tapki, S. (2022). Müşküle köyünün bir koruma yöntemi olarak turizm rotası üzerinde değerlendirilmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12 (4): 817-834.

Submitted: 13.09.2022

Accepted: 22.11.2022

Küreselleşme çağında hızlı kentleşmeyle beraber kırsal yerleşimlerin nüfusu, giderek azalmaktadır. Bu durum; kırsal yerleşimlerin yok olmasına, kültürel miras çeşitliliğinin azalmasına neden olmaktadır. Çalışmada, Müşküle köyünün sürdürülebilirliği, kültürel miras potansiyelinin korunması ve alternatif turizm açısından tanıtılması için turizm rotası planlanması amaçlanmaktadır. Çalışmada nitel araştırma deseni kurgulanarak İznik Gölü güney kıyısı kırsal yerleşimlerinde uygulanmıştır. Birinci adımda literatür taraması yapılmış ve "rota" kavramı araştırılmıştır. İkinci adımda, kırsal yerleşimlerin potansiyel turizm durumlarının belirlenmesi için "Değerlendirme Ölçütleri" oluşturulmuştur. Değerlendirme ölçütlerinin alanda sınanması için Değerlendirme Formu tasarlanmıştır. Üçüncü adımında; Müşküle köyünün değerlendirme formu ile analizi yapılmış, kırsal yerleşimin mevcut durumu belirlenip, sorunları tespit edilmiş, potansiyellerinin geliştirilmesi üzerine önerilerde bulunulmuştur. Son adımda, Müşküle köyünün turizm potansiyelleri bölgedeki diğer kırsal yerleşimlerle turizm rotaları üzerinde kurgulanmıştır. Kurgulanan rotalar ile kırsal yerleşimlerde bütüncül bir koruma ve yönetim yaklaşımı gözetilmiş ve sahip oldukları değerlerin sürdürülebilirliği sağlanmış olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kırsal Yerleşimler, İznik, Müşküle Köyü, Turizm Rotası

Abstract

With rapid urbanization in the era of globalization, the population of rural settlements is gradually decreasing. This situation; to cause the destruction of rural settlements and a decrease in cultural heritage diversity. In the study, it is aimed to plan a tourism route for the sustainability of Müşküle village, to protect its cultural heritage potential and to promote it in terms of alternative tourism. In the study, a qualitative research design was designed and applied in rural settlements on the southern shore of Lake Iznik. In the first step, a literature review was made and the concept of "route" was investigated. In the second step, "Evaluation Criteria" were created to determine the potential tourism status of rural settlements. An Evaluation Form was designed to test the evaluation criteria in the field. In the third step; The analysis of the village of Müşküle was made with the evaluation form, the current situation of the rural settlement was determined, its problems were determined, and suggestions were made on the development of its potentials. In the last step, the tourism potentials of Müşküle village were built on tourism routes with other rural settlements in the region. With the planned routes, a holistic protection and management approach will be observed in rural settlements and the sustainability of their values will be ensured.

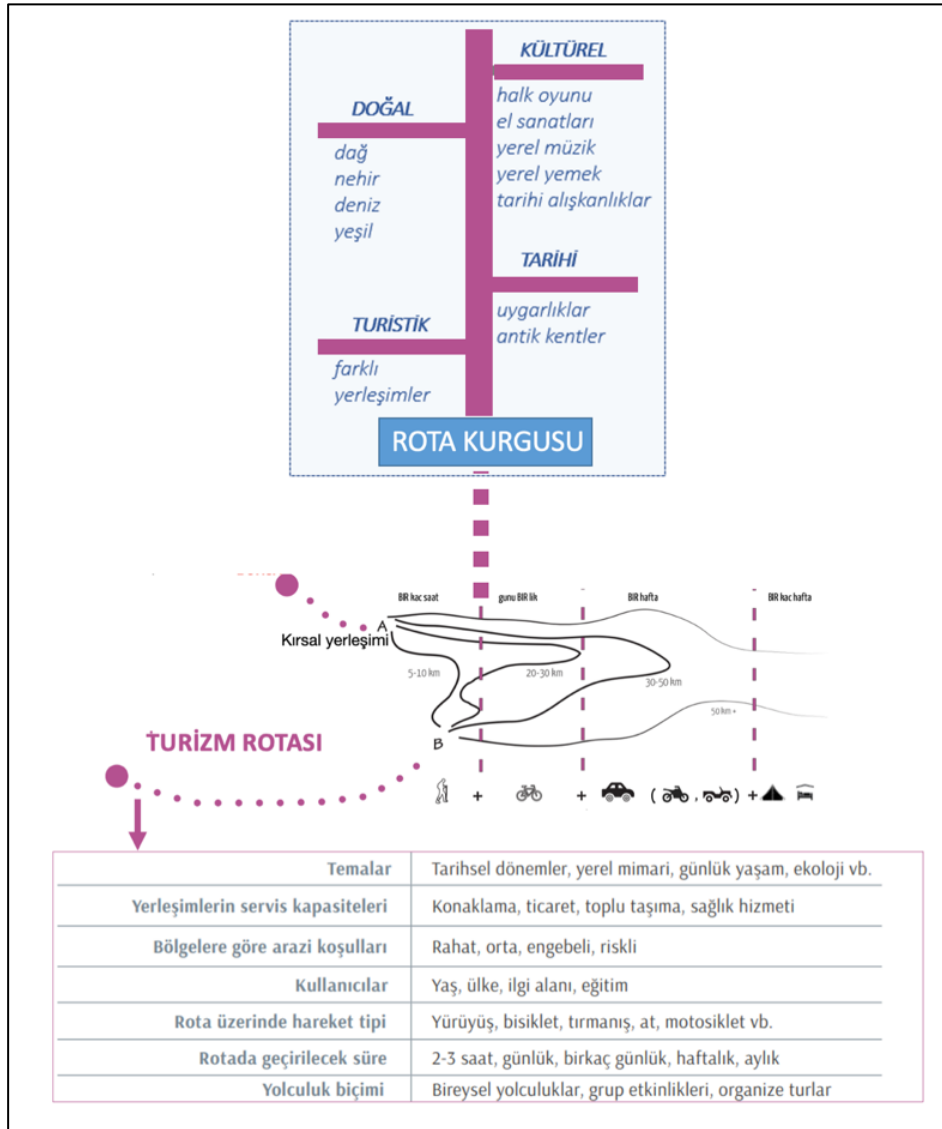
Keywords: Rural Areas, İznik, Müşküle Village, Tourism Route

*Bu çalışma 3.Turizmde Mimarlık ve Kültürel Miras Kongresi ITCAC'22'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Geçmiş zamanlarda ticari, askeri, dini amaçlarla kullanılan ulaşım yolları; günümüzde yeni yerler keşfetmek isteyen turistler için güzergah olarak geliştirilerek, tarihi kültürel doğal güzelliklerin korunmasında önem kazanmaktadır. Çeşitli kuruluşlar bu "güzergah" terimini "alternatif turizm rotası" olarak tanımlamaktadır. ICOMOS rota kavramını; arkeolojik alanlar ve endüstri mirası ve anıtsal niteliği olan yapıları, kültürel miras değerlerini arttırmak amacıyla yorumlanan sistemler olarak belirtmiştir (ICOMOS, 2008). UNESCO ise; rota kavramını Dünya mirası olarak nitelendirip miras rotası kavramı ile açıklamıştır (UNESCO, 2016). Miras rotası, belirli bir zamanda veya belirli bir mekanda, insanlar arası etkileşimi artırıp bu etkileşimi yanı sıra, bölgeler arası olup çok yönlü unsurların bileşimi olarak tanımlanır (Karataş, 2011).

Alternatif turizm rotaları oluşturulurken; geçmişte var olan veya tarihin bir dönemine tanıklık etme, tarihi-kültürel-doğal güzelliklere sahip olma, kırsal yerleşimlerin kalkınmasında itici güç olma, yerel-bölgesel-ulusal ve uluslararası ölçekte varlığını sürdürme gibi özellikler aranmaktadır. Alternatif turizm rotaları; tarihi, kırsal yerleşimler, geleneksel yaşamın izleri, mimari miras, endüstri mirası, doğal çevre, yaban hayatı vb. temalar altında kullanıcı profili, ölçek, kapsam, yolculuk türü, geçirilecek süre, amaç doğrultusunda oluşturulmaktadır (Şekil 1).

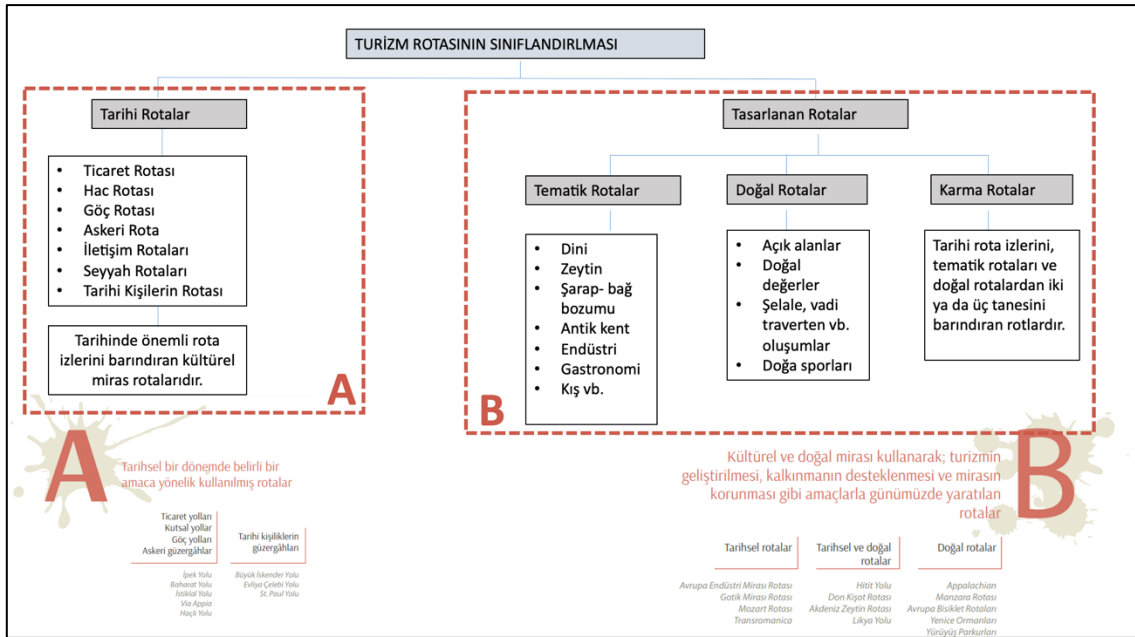
Şekil 1. Turizm Rotası Planlama (Çekül, 2005 'den uyarlayan Tapkı)

Alternatif turizm rotaları, buldukları bölge hakkında gelen turistlere bilgi vererek sahip oldukları imkanları ile kültür turizminin önemli bir parçasını oluştururlar. Planlanana rotalar bölgesel olduğu kadar uluslararası ölçekte de rekabetçi yapıyı oluştururlar. Rotalar buldukları bölgenin yerel ve küresel ölçekte tanınırlığına katkı sağlarlar (Cojocariu, 2015).

Alternatif turizm rotasını deneyimleyen turistler, rota üzerinde farklı birçok kültürel miras değerlerini keşfedebilmektedir. Turistler kırsal ve veya kentsel alanlarda bulunan bu rotalar üzerinde keşif yürüyüşleri, spor ve macera etkinliklerine katılmak, doğada zaman geçirmek, mimari miras ve arkeolojik mirası görmek, yerel kültürleri tanımak keşfetmek, yerel halkla iletişim kurmak, yöresel lezzetlerin tatlarını denemek gibi etkinlikleri gerçekleştirmektedir (Üstündağ, Özer, 2021).

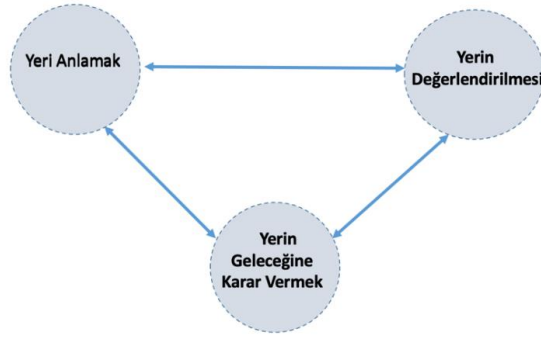
Alternatif turizm rotalarını sadece turistlerin hareket güzergahı olarak tanımlanması doğru değildir. Rotalar, kentlerde yaşayan insanların boş zamanlarında kırsal hayatı deneyimledikleri, doğayı keşfettikleri, kültürler arasında iletişim kurdukları aynı zamanda turistlerin kendilerini tazelemelerine imkanlar sunmaktadır (Devereux, Carnegie, 2006).

Türkiye’de ve Dünya’daki alternatif turizm rotaları incelendiğinde; tarihte belli bir dönemde kullanılan güzergahlar ve geçmişte kullanılmamış ama günümüzde planlanmış güzergahlar olarak iki ana grup altında sınıflandırılabilir (Şekil 2) (Çekül, 2005). Tarihte belirli bir dönemde kullanılan güzergahlar mekanda sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Günümüzde tasarlanan alternatif turizm rotaları; özellikle kırsal yerleşimlerin canlandırılması, kalkınması ve tanınması açısından önem taşımaktadır. Günümüzde Türkiye’de tarihin belirli bir döneminde kullanılan güzergahların alternatif turizm rotası dahilinde düzenlenmesi önem kazanmıştır (Eriçok, 2019).

Şekil 2. Alternatif Turizm Rotalarının Sınıflandırılması (Çekül Vakfı, 2005 ‘den uyarlayan Tapkı)

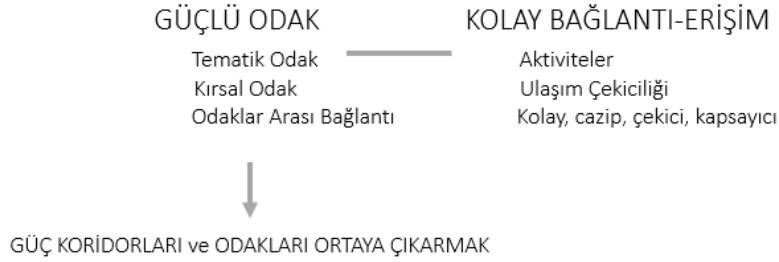
Alternatif turizm rotaları; turistlerin beklentilerini karşılamak, kırsal yerleşimleri kalkındırmak ve tarihi-doğal-kültürel zenginliklerin sürdürülebilirliğini sağlamak için belirli sistematik bir yöntem ile planlanmalıdır. Planlama sürecinde çalışma alanı etaplara ayrılıp kırsal yerleşimler analiz edilmeli, yerinde gözlem, görüşme ve toplantılarla alan çok boyutlu olarak değerlendirilmelidir. Çalışma alanının geleceğine karar verirken mimarlık, şehir planlama, tarih, arkeoloji, turizm, ekonomi, sosyoloji vb. bilim dallarından yararlanılarak çok disiplinli bir planlama süreci yönetilmelidir (Şekil 3).

Şekil 3. Rota Planlama Modelinde İlişkiler (Tapkı)

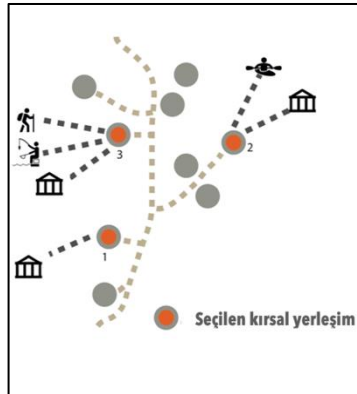
Planlanan alternatif turizm rotaları, kırsal yerleşimlerin özgün değerlerini, kimliklerini yansıtmaları, bu değerlerin korunması ve sürdürülebilir olması için ilkeli birbirini geri besleyen adımlardan oluşmalıdır. Bir alternatif turizm rotası planlaması; altyapı (süreç hazırlığı), araştırma (kırsal yerleşim veri tabanı), planlama olmak üzere üç adımdan oluşmaktadır.

Altyapı (süreç) adımının başarıya ulaşması ancak ortak hareket ile mümkün olmaktadır. Alternatif turizm rotası planlama süreçlerinin öncelikli koşulu kırsal yerleşimler arası yatay iş birlikleridir. Birden fazla yerel yönetimin bir araya gelmesi ve ortak bir süreci yürütmesi gerekir. Bu aşamada süreçte yer alacak aktörler, paydaşlar, ortak odaklar, rotada yer alacak aktiviteler belirlenmelidir. Süreç boyunca kırsal yerleşimler arası iletişimin ve etkileşimin sağlanması gereklidir. Altyapı adımında süreç çizelgeleri oluşturulmalıdır (Şekil 4).

Şekil 4. Altyapı Adımında Yer Alan Kavramlar (Tapkı)

Araştırma (Kırsal Yerleşim Veri Tabanı) adımında kırsal yerleşimlerde var olan tarihi, doğal, kültürel değerlerin korunması ve alternatif turizm ile geliştirilmesinin öncelikli koşulu kırsal yerleşimin mekansal-ekonomik-kültürel olmak üzere tüm yönleriyle tanınmasıdır (Şekil 5). Bir kırsal yerleşim tüm yönleri ile tanındıktan sonra yerel halkta ve turistlerde sahiplenme duygusu oluşur ve sahiplenme duygusu koruma bilincini geliştirir.

Şekil 5. Kırsal Yerleşimlerin Tüm Yönleri ile Araştırılması (Tapkı)

S. Tapkı

Alternatif turizm rotasının planlama adımı çok sayıda değişken yer almaktadır. Değişkenlerin hepsi rota planlamasında konunun-temanın kararlaştırılmasında etkili olmaktadır. Bu aşamada üst ölçekten alt ölçeğe inen bir yaklaşımla çalışma alanı analiz edilerek, alan bütüncül ve tematik olarak düşünülerek, mekansal-ekonomik-kültürel-sosyal boyutlar birlikte değerlendirilmelidir (Şekil 6).

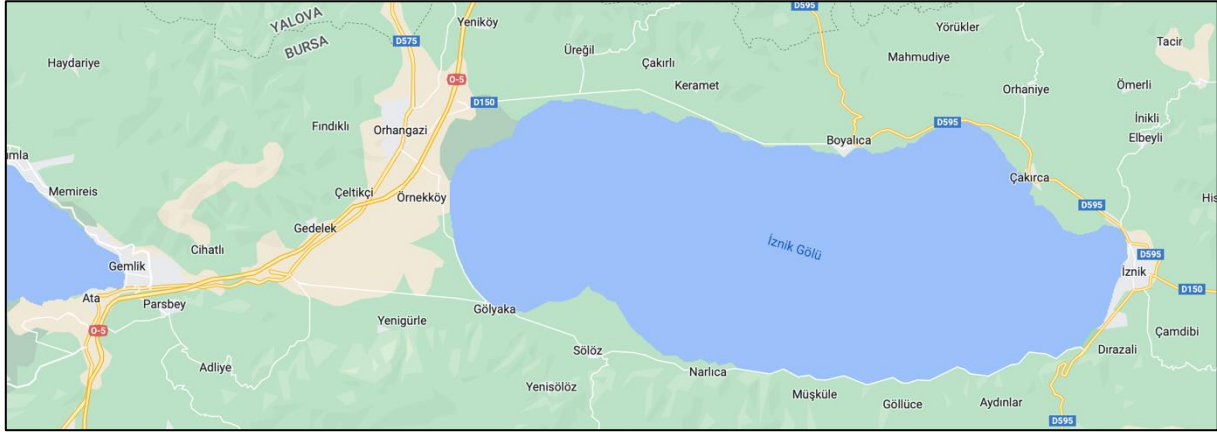
- Ortaklık
- Yerel ve Etkin Koruma
- Bütüncül Kurgu
- Duyarlı Kullanım
- Yerel Katılım

Şekil 6. Planlama İlkeleri (Tapkı)

İzник ilçesinin bulunduğu konum, iklim verileri, verimli toprakları, üretim biçimleri, çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapması gibi özellikleri; İzник'in bir yollar noktası olduğunu, İzник'te var olan veya oluşturulabilecek turizm güzergahlarını düşündürmektedir. İzник'in kırsal yerleşimlerdeki tarih boyunca kullanılan ticari ve askeri yollar, somut ve somut olmayan kültürel miras, doğal güzelliklerin alternatif turizm rotaları ile değerlendirilmesi gerekliliğini oluşturmaktadır.

2. ÇALIŞMA ALANININ TANIMLANMASI

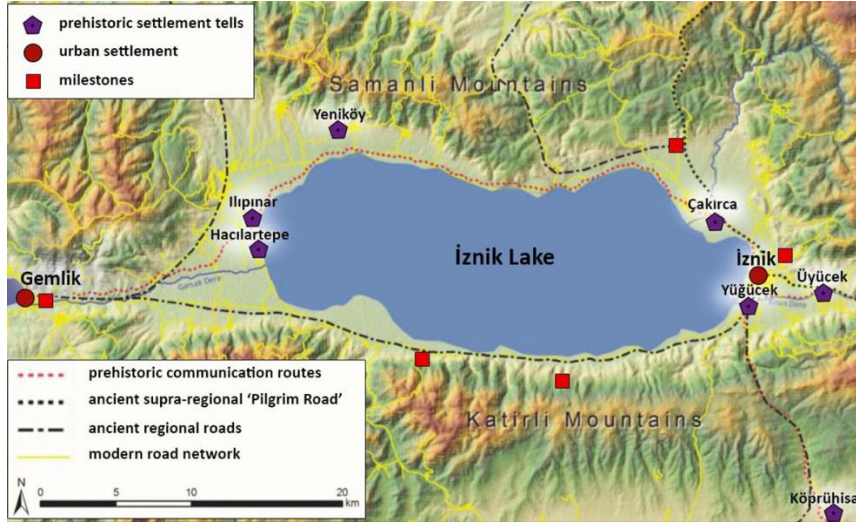
Çalışma alanını oluşturan İzник Gölü'nün güney kıyısı; İzник-Gemlik yolu ve çevresi, Karsak ile Aydınlar yerleşimleri arasında yer almaktadır (Şekil 7). Bölge Bursa merkeze 58 km. uzaklıktadır.

Şekil 7. Çalışma Alanının Haritası

Bir yerleşimdeki doğal çevre, yapma çevre ve sosyal çevre verileri gündelik yaşam biçimleri ile yerleşimlerin karakterlerini etkilemektedir. İzник Gölü, güney kıyısının tarihi Neolitik Döneme kadar uzanmaktadır. Bölge mimari miras, somut ve somut olmayan kültürel miras değerleri ile zengin bir durumdadır. İzник ve Gemlik ilçelerini bağlayan 54 km. uzunluğundaki Hellenistik Dönem'den beri denizlere ulaşmak amacıyla kullanılan İzник-Gemlik yolu, Roma Döneminde onarılarak inşası tamamlanmıştır. Bu yol, İzник Gölü'nün güney kıyı şeridinde İzник (Nikaia) ile Gemlik (Kios) kentlerini birbirine bağlar (Şekil 8). Yol sadece ticari amaçlarla inşa edilmemiş, askeri amaçlar için de kullanılmıştır (Weissova ve Pavuk, 2016).

İzник Gölü, yüksek dağlarla çevrilidir ve gölün güney kıyısında yer alan yerleşimler Gürle Dağı ve Avdan Dağı yamaçlarına inşa edilmiştir (Darkot ve Tuncel, 1981). Gölün güney bölgesinde gölü besleyen akarsular bulunmaktadır.

Şekil 8. İznik Gölü çevresindeki yol ağları (Weissova ve Pavuk, 2016)

3. ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Çalışmanın amacı, tarihi, doğal, kültürel, mimari miras bakımından önemli değerlere sahip olan İznik Gölü güney kısmında, alternatif turizmin gelişimini sağlayacak turizm rotaları oluşturularak, kırsal yerleşimlerin kalkınmasını ve sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Ayrıca kırsal yerleşimlerde koruma bilincini geliştirerek farkındalık yaratılıp değerlerin geleceğe aktarılması amaçlar arasındadır.

Çalışmada; turizm bir yöreyi kalkındırmada, korumada araç olarak kullanılır mı, İznik Gölü güney kıyısı alternatif turizm için hangi değerlere sahiptir, İznik Gölü güney kıyısında hangi alternatif turizm rotaları oluşturulabilir, Müşküle Köyü İznik Gölü güney kıyısındaki alternatif turizm rotalarına dahil olabilir mi, oluşturulan alternatif turizm rotaları İznik gölü güney kısmında doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına nasıl katkı sağlayabilir sorularına cevaplar aranmaktadır.

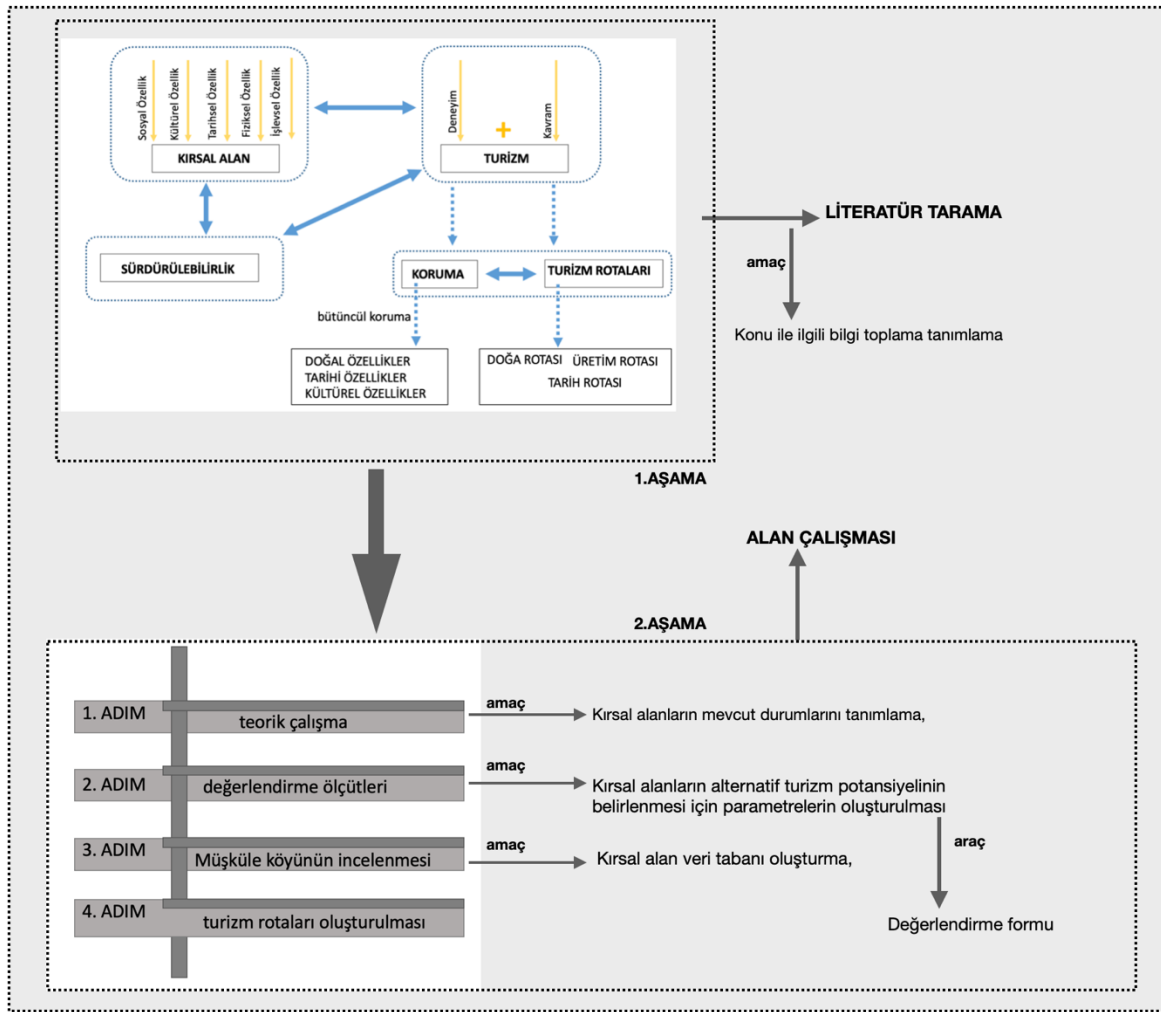
Günümüzde kırsal yerleşimlerin nüfusu giderek azalmaktadır. Bu durum kırsal yerleşimlerin insansızlaşmasına, üretim faaliyetlerinin durmasına, tarihi doğal ve kültürel değerlerin yok olmasına neden olmaktadır. Turistlerin kitle turizminden vazgeçerek yeni turizm arayışları içine girmeleri, erişilebilirliğin kolay olması alternatif turizm çeşitlerinin oluşumuna ve alternatif turizm stratejilerinin geliştirilmesini sağlamaktadır. Kırsal yerleşimlerin alternatif turizm ile desteklenerek kırsal kalkınmanın sağlandığı başarılı uygulamalar görülmektedir. Bu çalışmanın; İznik Gölü güney kıyısında oluşturulacak alternatif turizm rotaları ile turizmi geliştirilerek kırsal yerleşimlerin kalkınmasına ve korunmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu kapsamda Müşküle köyünün tarihi, doğal, kültürel miras değerleri; oluşturulan alternatif turizm rotaları üzerinde değerlendirilmesi kurgulanmıştır. Ayrıca çalışma, yatırımların yapılmasına karar verenlerin ve yerel yönetimlerin de yararlanacağı bir kaynak oluşturması açısından önemlidir.

4. YÖNTEM

Müşküle köyünün doğal tarihi, kültürel miras değerlerinin İznik Gölü kıyısında alternatif turizm rotası planlanması aracılığıyla analiz etmek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. İznik gölü kıyısındaki kırsal yerleşimlerin turizm potansiyellerinin birlikte kurgulandığı turizm rotası çalışmalarının olmaması, kırsal yerleşimlerin bütüncül ele alındığı ve birbirleriyle etkileşimlerinin düşünülerek rota planlaması sürecine dahil edilemediği görülmüştür. Bu nedenle araştırmada nitel yöntem deseni kullanılmıştır. Nitel yöntem deseninin seçilmesinin nedeni araştırmayı geliştirmektir. Geliştirme; kırsal yerleşimlerde elde edilen alternatif turizm potansiyelinin, kırsal yerleşimleri ve kırsal yerleşimlerin birbirlerini etkilemesine yardımcı olmak amacıyla kullanılmıştır.

Ek olarak çalışmada, araştırma problemi olan kırsal yerleşimlerin kültürel miras değerlerinin korunmasında turizm rotası planlamasının daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve kırsal yerleşimlerin dinamik yapısına uygunluğu, kırsal yerleşimler arası bağlantılar kurup turizm rotalarının geçerliliğini arttırmak için nitel araştırma yöntemi seçilmiştir.

Çalışmanın nitel araştırma deseni iki evrenden oluşmaktadır (Şekil 9.). Çalışmada evren çok kapsamlı olduğundan, araştırma evreni ve çalışma evreni olarak ikiye ayrılmıştır. Çalışmanın araştırma evreninde, literatür taraması yapılarak konu ile ilgili kuramsal çalışmaları ifade ederken; çalışma evreni ise veri toplama işlemlerinin 26.02.2022 tarihinde İznik Gölü güney kıyısı kırsal yerleşimlerinden oluşmaktadır. Araştırmada örneklem olarak ise 4.03.2022 tarihleri arasında "alan çalışması" yapılan Karsak, Gemiç, Gürle, Yeni Gürle, Akharem, Gölyaka, Dutluca, Yeni Sölöz, Sölöz, Heceler, Paşapınar, Narlıca, Müşküle, Mustafalı, Göllüce, Aydınlar kırsal yerleşimleri seçilmiştir.

Şekil 9. Çalışmanın Nitel Araştırma Deseni (Tapkı)

Nitel araştırma deseni incelenirse; çalışmanın ilk aşaması literatür taramasını içerir. Çalışmanın teorik aşaması kapsamında gerçekleştirilen kaynak araştırmasından elde edilen bilgiler ve geliştirilen veriler dahilinde kavramsal çerçeve oluşturulmuştur (Şekil 9). Kavramsal çerçevenin oluşturulmasındaki amaç, çalışma sınırlarını ve alternatif turizm rotası planlaması hakkında bilgi toplamaktır.

Çalışmanın ikinci aşaması olan alan çalışması aşamasında turizm rotaları Bursa ili İznik İlçesi Müşküle kırsal yerleşimi için önerilmiştir. Bu aşamada Müşküle kırsal yerleşiminin kırsal kimliğinin korunması ve sürekliliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Çalışmanın bu aşamasında çalışma alanının mevcut durumunun tanımlanması, turizm rotalarının nasıl oluşturulduğu, kırsal yerleşimler

arasında turizm rotası bağlamında bağların nasıl oluşturulduğuna dair soruların cevapları yer almaktadır. Oluşturulan nitel araştırma deseni dahilinde çalışma dört adımdan oluşmaktadır.

Birinci Adım: Turizm rotası, rota planlama, planlama kararları, tasarım kararları kavramlarının teorik çalışmalarını içermektedir. Çalışmanın bu adımında “**alana ait bilgiler**” ve “**turizm rotası**” kavramı tanımlanmıştır.

İkinci Adım: Kırsal yerleşimlerin; alternatif turizm rotası temasının ve alternatif turizm çeşidinin belirlenmesinde mekansal, sosyal, ekonomik, tarihi, kültürel miras değerlerinin içeriği ve kapsamını tanımlayan “**değerlendirme ölçütlerinin**” oluşturulması çalışmalarından oluşmaktadır. Değerlendirme ölçütlerinin oluşturulmasındaki amaç, kırsal yerleşimlerin turizm potansiyellerini ortaya çıkarmak için ölçüm parametrelerinin neler olacağına belirlenmesidir.

Oluşturulan değerlendirme ölçütleri; mekansal, ekonomik ve kültürel başlıklarından oluşmaktadır. Bu başlıklar:

Mekansal: Kırsal kalkınma ve alternatif turizm amaçlı kullanılacak yerleşimlerin coğrafi konumları, erişilebilirlik düzeyleri, doğal çevre verileri (su kaynakları, flora ve fauna, orman mera varlığı), yapma çevre verileri (yerleşim dokusu özellikleri, yerel mimari miras, sokak dokusu, hizmet donanımları, altyapı, toplu ulaşım varlığı)

Ekonomik: Ekonomik potansiyeller, işgücü potansiyeli, üretim biçimleri, ürün çeşitliliği, geçim kaynakları, Pazar varlığı, lojistik açıdan öne çıkan kırsal yerleşimler, kadının ekonomik faaliyete katılımı,

Kültürel: Yaşam biçimleri, ortak hareket edebilme durumları, gelenek-görenekler, somut ve somut olmayan kültürel miras, yerel halk kültürü, arkeolojik ören yeri, tescilli mimari miras,

altında kırsal yerleşimlerin analizinin yapılabilmesi amacıyla değerlendirme formları oluşturulmuştur.

Değerlendirme ölçütlerinin alanda sınanması ve kırsal yerleşimlerin potansiyel alternatif turizm durumlarının ortaya çıkarılması amacıyla **değerlendirme formu** oluşturulmuştur. Değerlendirme formu; yerleşim yeri özellikleri, kültür ve tabiat varlıkları, hizmet ve altyapı, ekonomik faaliyetler, yöresel özellikler, potansiyel turizm faaliyetlerine uygunluk olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır (Şekil 11). Değerlendirme formları doldurulurken araştırmacı istatistiki verilerden, kendi gözlemlerinden yararlanabilir ve bunları formda belirtebilir. Oluşturulan bu form sayesinde kırsal yerleşimlerin turizm potansiyelleri belirli temalar altında gruplandırılarak kırsal yerleşimler arasında bağlantılar sağlanmıştır.

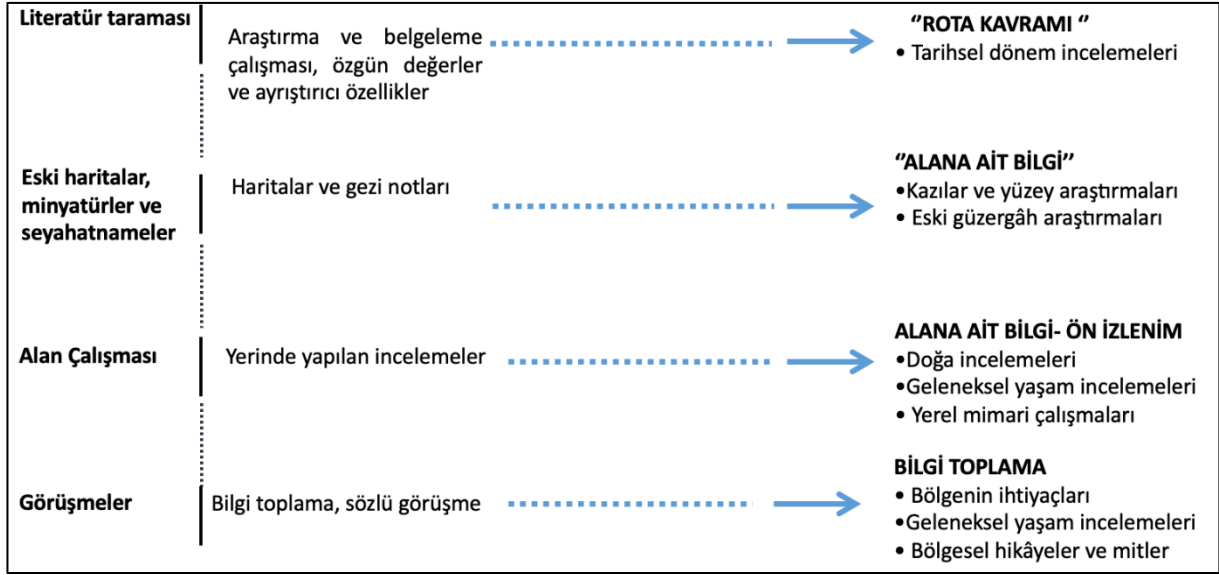
S. Tapkı

ÖN BİLGİ DERLEME FORMU	
İlçe Adı: <input type="text"/> Köy Adı: <input type="text"/> İl İlçe Merkezine Uzaklık (km): <input type="text"/> Hane Sayısı: <input type="text"/> Nüfus: <input type="text"/> Yerleşimin Morfolojik Diyagramı: <input type="text"/> Fotoğraflar: <input type="text"/> Uydur Görünümü: <input type="text"/>	
1-YERLEŞME ÖZELLİKLERİ Yerleşim Biçimi: <input type="text"/> Toplu: ☐ Grup: ☐ Dağınık: ☐ Dizimsel: ☐ Merkezli: ☐ Doğrusal: ☐ İsnasal: ☐ Diğer: ☐	
2-YERLEŞME BİÇİMİ ve DOĞAL ÇEVRE İLİŞKİSİ Peyzaj / Özel: Orman, Deniz gölü, Nehir, Dağlık, kayalık, Baraj gölü, Tarım alanı, Eğimli arazi, Az eğimli arazi, Düz arazi, Vadi, Dağ, Ova, Kıy, Merkezde yakın, Merkezden uzak, Sınır Yerleşmesi, T.C.K yolu üzeri, Köy Yolu Üzeri KÖY ALTI YERLEŞİMLER Mahalle: <input type="text"/> Yayla: <input type="text"/> Mezra: <input type="text"/> Cırlık: <input type="text"/> Diğer (Oba, Divan, Kom): <input type="text"/> BAKI Kuzey: ☐ Güney: ☐ Doğu: ☐ Batı: ☐ Kuzey-Doğu: ☐ Kuzey-Batı: ☐ Güney-Doğu: ☐ Güney-Batı: ☐ ARAZI ÖRTÜSÜ Yerleşim: ☐ Orman: ☐ Su: ☐ Yanay yüzey: ☐ Kur/Mera: ☐ Tarla: ☐ BİTKİ ÖRTÜSÜ Orman: ☐ Çalılık: ☐ Su kenarı veletasyonu: ☐ YERLEŞİM-DOĞA İLİŞKİSİ Doğaya baskısı çok: ☐ Doğaya baskısı az uyumlu: ☐ RAKIM ARALIKLARI HİDROLOJİ Akarsu: ☐ Sulama Havzası: ☐ Sulama Kanalı: ☐ 3- KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARI Köyün Kuruluş Tarihi: <input type="text"/> Köyde Tarihi Değeri Olan Yapılar: ☐ Var ☐ Yok ☐ Arkeolojik ören yeri varlığı: ☐ Var ☐ Yok ☐ Tescilli yapı varlığı: ☐ Var ☐ Yok ☐ Tabiat Varlığı Doğal sit: ☐ Doğal Manzara: ☐ Tabiat Anıtı: ☐ Tabiatı Koruma Alanı: ☐ Anıt Ağaç: ☐ Diğer: ☐ HİZMETLER ve ALTYAPI Kamusal Hizmetler Elektrik: ☐ İçme Suyu (Sebeke): ☐ Yol: ☐ Okul: ☐ Sağlık: ☐ Muhtarlık: ☐ İnternet: ☐ Telefon: ☐ Toplu Tasıma: ☐ Muhtarlık: ☐ Çöp Tazıma: ☐ Kanalizasyon: ☐ Özel Hizmetler PTT: ☐ Bankamatik: ☐ Market: ☐ EKONOMİK FAALİYETLER Tarım Sulu Tarım: ☐ Kuru Tarım: ☐ Modern Tarım: ☐ Organik Tarım: ☐ Seracılık: ☐ Bahçecilik: ☐ Bağıcılık: ☐ Özel Ürün: ☐ Hayvancılık Büyükbaş: ☐ Küçükbaş: ☐ Balıkçılık: ☐ Kümes Hav.: ☐ Arıcılık: ☐ Turizm Güneşli: ☐ Konaklamalı: ☐ Kitle: ☐ Kültür: ☐ Doğa: ☐ Alternatif: ☐ Diğer: ☐ Ormancılık: ☐ Çalışma Şekli Kendi İşi/Mülkiyeti: ☐ Güneşli: ☐ Mevsimlik İşçilik: ☐	
TURİZM Turizm faaliyetine uygunluk Bitki gözlemeleme: ☐ Kelebek gözlemeleme: ☐ Kuş gözlemeleme: ☐ Yaban hayatı gözlemeleme: ☐ Bisiklet gezisi: ☐ Doğa yürüyüşü: ☐ Fotoğrafçılık: ☐ Avcılık: ☐ Mağaracılık: ☐ At gezisi: ☐ Orienteering (yön Bulma): ☐ Kampçılık: ☐	
YÖRESEL ÖZELLİKLER Yöresel Özellikler Yöresel el sanatı: ☐ Yöresel el dokumaları: ☐ Yöreye özgü yemek: ☐ Köy Ürünleri: ☐ Köyde Üretilen ve Satılan Ürün Ticaret ve El Sanatları Dokumacılık: ☐ Marangozluk: ☐ Nalburiye: ☐ Terzi: ☐ Diğer: ☐	
NOTLAR <input type="text"/>	

Şekil 10. Değerlendirme Formu (Tapkı)

Üçüncü Adım: Çalışmanın en detaylı adımıdır. Çalışmanın bu adımında Karsak, Gemiç, Gürle, Yeni Gürle, Akharem, Gölyaka, Dutluca, Yeni Sölöz, Sölöz, Heceler, Paşapınar, Narlıca, Müşküle, Mustafalı, Göllüce, Aydınlar kırsal yerleşimleri değerlendirme formu ile analiz edilerek, Müşküle Köyünün dahil olduğu alternatif turizm rotalarının verilerinin oluşturulmaktadır.

Alternatif turizm rotası planlamanın önemli noktalarından biri kırsal yerleşimleri doğru araçlar ile araştırmak ve kırsal yerleşimlerin değerini bu araçlardan yola çıkarak verileri belirlemektir. Araştırmanın araçları, alternatif turizm rotası oluşturmaya girdi olacak verilerin elde edilmesini amaçlar (Şekil 12).

Şekil 11. Araştırmanın araçları (Tapkı)

Dördüncü Adım: Kırsal yerleşimlerin analiz edilmesinin ardından, kırsal yerleşimlerin belirli temalar altında ilişkilerinin kurulması ve alternatif turizm rotalarının oluşturulması.

5. BULGULAR

Çalışma alanında Karsak, Gemiç, Gürle, Yeni Gürle, Akharem, Gölyaka, Dutluca, Yeni Sölöz, Sölöz, Heceler, Paşapınar, Narlıca, Müşküle, Mustafalı, Göllüce, Aydınlar kırsal yerleşimleri analiz edilmiştir (Şekil 13). Yapılan analiz sonucunda kırsal yerleşimlerin potansiyel alternatif turizm durumuna ait veri tabanı Şekil 14'de yer almaktadır.

Şekil 12. İznik-Gemlik Yolu Boyunca İncelenen Kırsal Yerleşimler (Tapkı)

S. Tapkı

KIRSAL YERLEŞİMİN ADI	MEKANSAL ÖZELLİKLER	EKONOMİK ÖZELLİKLER	KÜLTÜREL ÖZELLİKLER
KARSAK	Sivil mimari örnekler anıtsal yapılar	Zeytincilik, sebze meyve yetiştiriciliği, kivi	Roma Dönemi kalıntıları, Karsak Köprüsü
GEMİÇ	Sivil mimari örnekler anıtsal yapılar	Zeytincilik, çeltik, ormancılık	Somut kültürel miras - mimari miras
GÜRLE	Üçkayalar, geleneksel mimari doku	Kozacılık, kivi, zeytincilik, ormancılık	Antik kale kalıntısı
YENİ GÜRLE	Ermeni kilisesi, atıl mimari doku	Zeytincilik, kivi	Mübadele, Ermeni kilisesi
AKHAREM	Geleneksel konut	Zeytincilik, çeltik	Antik dönem yerleşimi
GÖLYAKA	Kıyı yerleşimi	Zeytincilik, turizm	Yazıt
DUTLUCA	Akarsu, dut ağacı	İpekböcekçiliği,	Sivil mimari miras
YENİ SÖLÖZ	Ormanlık alan, mimari doku	Zeytincilik,	Mübadele, Ermeni nüfus
SÖLÖZ	Anıtsal mimari miras	İpekböcekçiliği, zeytincilik	Kalkolitik Dönem
HECELER	Bozulmuş geleneksel doku	Zeytincilik,	Kafkas göçmeni nüfus
PAŞAPINAR	Akarsu, geleneksel mimari doku	Zeytincilik, ormancılık, havvancılık	Mil taşı, antik dönem izi
NARLICA	Nar ağacı, bozulmuş geleneksel doku	Zeytincilik, ticaret	Şehit Ali Paşa camii ve okulu
MÜŞKÜLE	Geleneksel konut	Zeytincilik, üzüm,	Hisarkale Antik kale kalıntısı. İdne ovası
MUSTAFALI	Bozulmuş geleneksel doku	Zeytincilik, şeftali	Roma Dönemi kalıntıları
GÖLLÜCE	Kıyı yerleşimi	Zeytincilik, ticaret, turizm	Antik dönem kalıntıları, tescilli çeşme
AYDINLAR	Bozulmuş geleneksel doku	Zeytincilik, şeftali,	Cami

Şekil 13. İznik-Gemlik Yolu Boyunca İncelenen Kırsal Yerleşimleri Özellikleri (Tapkı)

5.1. Müşküle Köyü'nün Alternatif Turizm Kapsamında İncelenmesi

Müşküle Köyü, İznik'e 22 km., Bursa'ya 65 km. uzaklıkta yer almaktadır (Şekil 15). Yerleşim Katırlı Dağı'nın eteklerine kurulmuştur (Şekil 16). Kırsal yerleşim Bursa-İznik karayoluna 2 km.'lik karayolu ile bağlanmaktadır (Bursa BŞB Kitaplığı Bursa Köyleri-1, 2014).

Şekil 14. Müşküle Köyü Konumu

Şekil 15. Müşküle Köyünün İznik Gölü ile İlişkisi (Müşküle Köyü Genel Görünüm, 2022)

Roma dönemi yerleşimlerinden olan köy, üzümleri ünlüdür ve köyün adı olan Miskoura buradan gelmektedir (Mazlum ve diğerleri, 2004). Kırsal yerleşime ait yazılı kaynaklardaki bilgilere Osmanlı Döneminde 1530 yılı tahrir defterinde rastlanmaktadır. Tahrir defterlerinde kırsal yerleşimin adı "Müşkire" olarak geçmektedir. Kırsal yerleşimin adı 1940 yılına kadar Müşkire olarak geçerken, Cumhuriyet döneminde Demirşık olarak geçmektedir. 1994 yılında kırsal yerleşimin adı Müşküle olarak değiştirilmiştir (Bursa BŞB Kitaplığı Bursa Köyleri-1, 2014). Müşküle kırsal yerleşiminin mekansal, ekonomik ve kültürel değerleri incelendiğinde;

Mekansal: Kırsal yerleşimin geleneksel mimarisi incelendiğinde yapı malzemesi olarak taş, kerpiç ve ahşap en çok tercih edilmiştir. Kırsal yerleşimdeki evler çoğunlukla zemin artı bir kat veya zemin artı iki kattan oluşmaktadır (Şekil 17). Evlerin plan tipleri incelendiğinde iç sofalı plan tipi en çok tercih edilmiştir.

Şekil 16. Müşküle Köyü Mimari Miras (Bursa BŞB Kitaplığı Geleneksel Mimari ve Arkeoloji-1, 2014).

Ekonomik: Kırsal yerleşimde Roma dönemi yazılı kaynaklarında da geçen köye ismini veren Müşküle üzümü yetiştirilmektedir (Şekil 18). Günümüzde yerel halk üretimdeki ürün çeşidini değiştirmekte bağlarını bozup sofralık zeytin üretimine başlamıştır. Köydeki haneler ipekböcekçiliği ile uğraşmaktadır. Bu nedenle kırsal yerleşimin somut kültürel miras değerlerine iğne oyaları örmek verilebilir. Bursa ilinde Müşküle köyü iğne oyaları ile ünlenmiştir.

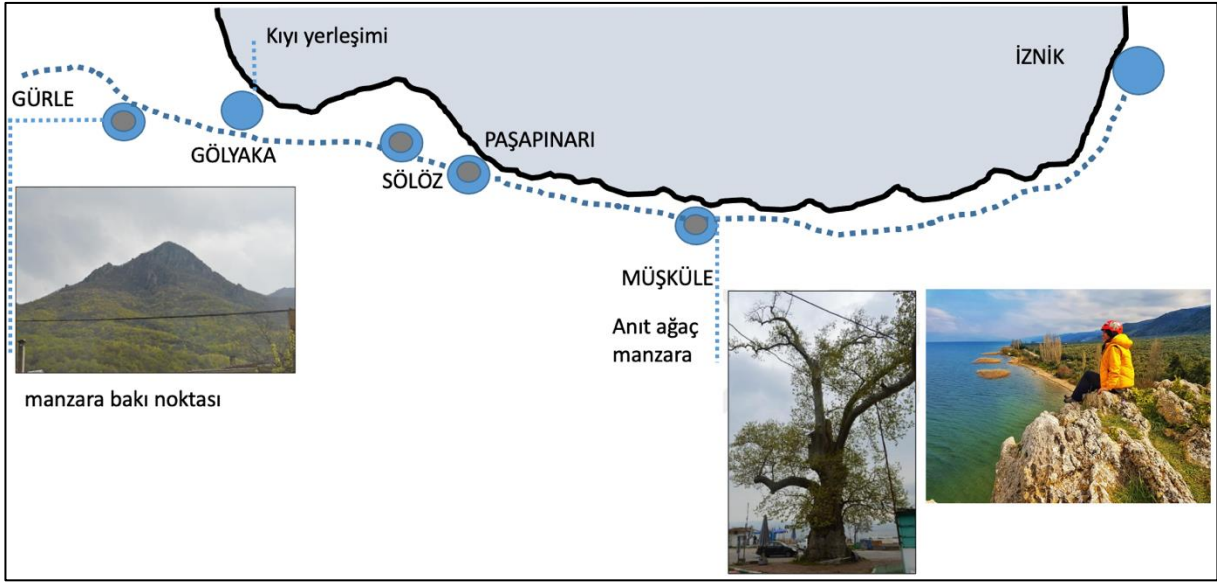
Şekil 17. Müşküle Üzümü (Bursa BŞB Kitaplığı Bursa Köyleri-1, 2014).

Kültürel: Kırsal yerleşimde ve yakın çevresinde antik dönem kalıntılara rastlanmaktadır. Bu kalıntılar tarih boyunca bölgede yerleşimlerin varlığını kanıtlamaktadır (Demirkent, 2004). Örencik tepesini etrafında Hisarkale olarak adlandırılan antik döneme ait kale kalıntıları bulunmaktadır. Köşkler mevki etrafında Bitinya (M.Ö.500) döneminden kalma Zipotiya adı verilen kent kalıntıları bulunmaktadır (Bursa BŞB Kitaplığı Geleneksel Mimari ve Arkeoloji-1, 2014). Kırsal yerleşimin kırsal mimari dokusu incelendiğinde; özgün yapının bozulduğu görülmektedir. Yerleşimde tekil ölçekte özgün kimliğini koruyan, ahşap karkas, kerpiç ve tuğla dolgu malzemesi ile yapılan, sıvalı veya sıvasız yapılar bulunmaktadır. Kırsal yerleşimde Osmanlı Döneminden kalma mezar taşları bulunmaktadır. Kırsal yerleşimde 450 yaşında olduğu tahmin edilen iki adet anıt ağaç bulunmaktadır. Bu anıt ağaçlar ilki, köye giriş yolunda ikincisi köy meydanında yer alan caminin önünde bulunmaktadır. Bu anıt ağaçlar tescillenmiştir. Kırsal yerleşimde Hıdrellez kutlaması yapılmaktadır. Kutlama için yöresel yemekler hazırlanmaktadır.

5.2. Müşküle Köyü ile Geliştirilebilecek Alternatif Turizm Rotaları

Doğa Rotası: Çalışma alanındaki akarsular, anıt ağaçlar, manzara- seyir noktaları, ormanlık alanlar belirlenerek insanların bu doğal güzellikleri deneyimleyebilecekleri doğa rotası oluşturulmuştur. Doğa rotasının oluşturulmasındaki amaç; rota boyunca turistler, bölgedeki doğal güzellikleri keşfederek bu güzelliklerin korunması gerektiği bilincine varmalarıdır. Rotadaki Gürle kırsal yerleşiminde yerel halk tarafından Üçkayalar Tepesi olarak adlandırılan Gürle Tepesi rotanın manzara noktasını oluşturmaktadır. Gürle Tepesi İznik Gölünün güney kıyısının en yüksek noktası olması nedeniyle de yamaç paraşütü, selfie land etkinliklerinin yapılmasına imkan tanımaktadır. Gölyaka, kırsal yerleşimi İznik Gölü kıyısında yer almaktadır. Kırsal yerleşim turizm ile ön plana çıkmaktadır. Kıyı yerleşimi olmasından dolayı bölgeye turistler gelmektedir. Kırsal yerleşimde konaklama imkanları bulunduğu rotada kalınacak nokta olarak belirlenmiştir. Sölöz'de, en eskisi 850 yıllık olduğu tahmin edilen 29 tane zeytin ağacı için Bursa Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Komisyonu tarafından tespit işlemleri yapılmıştır. Paşapınar'ı kırsal yerleşiminde ilkokulun bulunduğu alan seyir alanı olarak kullanılabilir. Ayrıca yerleşimin içinden iki adet akarsu geçmektedir. Kırsal yerleşim, ormanlık bir alana kurulmuştur. Müşküle kırsal yerleşimindeki anıt ağaçlar rotadaki diğer bir durak noktasını oluşturmaktadır (Şekil 19).

Müşküle Köyünün Bir Koruma Yöntemi Olarak Turizm Rotası Üzerinde Değerlendirilmesi

Şekil 18. Doğa Rotası (Tapkı)

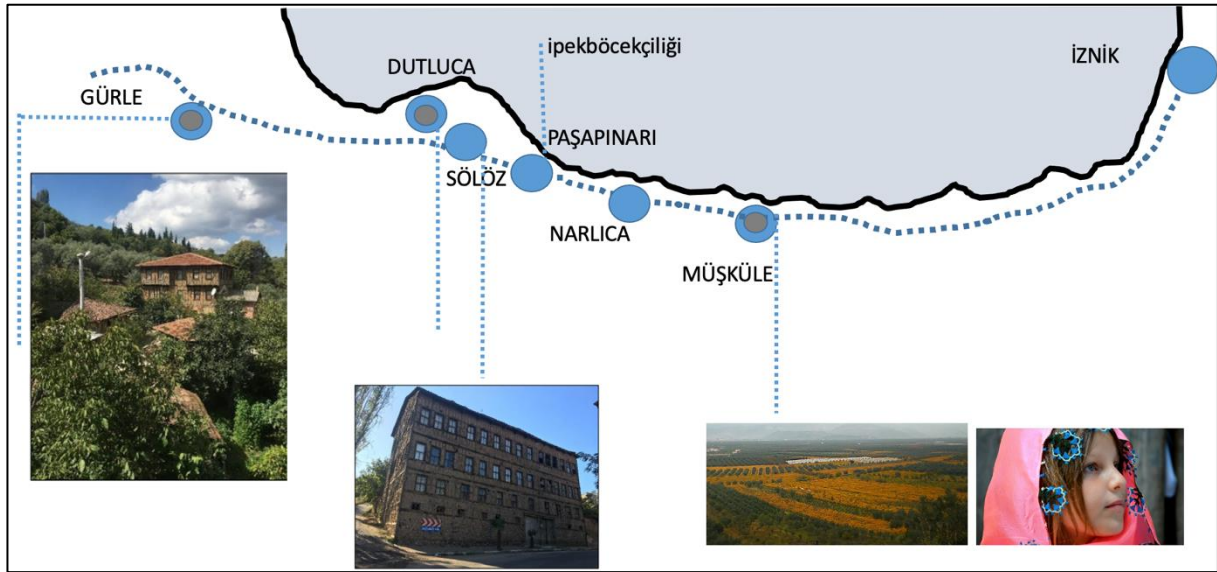
Antik Roma Rotası: Çalışma alanındaki Roma kalıntıları tespit edilerek rota kurgulanmıştır. Rota kurgulanırken somut olarak gözlemlenebilen arkeolojik kalıntılara sahip kırsal yerleşimler birlikte ele alınarak ilişkilendirilmiştir. Rota boyunca tespit edilen Roma dönemi kalıntıları, anıt mezarlar, yazıtlar, mil taşları, köprüler, kaleler rotadaki durak noktaları olarak örneklendirilebilir. Rotadaki Gürle kırsal yerleşiminde kale kalıntıları, Sölöz kırsal yerleşiminde antik dönem yerleşim izleri, Müşküle kırsal yerleşiminde Hisarkale ve antik dönem kalıntıları durak noktalar olarak belirlenmiştir (Şekil 20).

Şekil 19. Antik Roma Rotası (Tapkı)

Üretim Rotası: Çalışma alanındaki zeytinlikler, tarımsal üretim, hayvansal üretim, ormancılık faaliyetleri, ipekböcekçiliği, el sanatları gibi faaliyetler üreten kırsal yerleşimleri üretim rotası altında toplanmaktadır. Gürle kırsal yerleşiminde birincil ekonomik faaliyet olarak çeltik üretimi yapılırken, ikincil ekonomik faaliyet olarak kivi üretimi yapılmaktadır. Yerleşimde zeytincilik ve ormancılık faaliyetleri de yapılmaktadır. Üretim rotasında yer alan bu kırsal yerleşimde ürünler sadece ham madde olarak değil, katma değerli ürüne dönüşümü gerçekleştirilip satışları da

yapılabilir. Kırsal yerleşimde daha önceleri ipekböcekçiliği yapıldığı geleneksel yapılardan anlaşılmaktadır. Böcekçilik faaliyeti yeniden canlandırılabilir. Dutluca, kırsal yerleşimde 30-40 yıl önce ipekböcekçiliği faaliyetleri yapılmaktaydı. İpek böceklerinin dut yaprağı ihtiyacını karşılamak için kırsal yerleşimde dut ağacı sayısı fazladır. Kırsal yerleşimin ismi de yerleşimin geçim kaynağından gelmektedir. Kırsal yerleşimdeki üst katların kozacılık faaliyetlerini karşılamak için böcekçilik olarak kullanıldığı yapılar özgünlüğünü yitirmemiş, geleneksel mimari kimliğini korumaktadır. Kırsal yerleşimde ipekböcekçiliği faaliyetlerinin yeniden canlandırılıp, turistlerin üretim faaliyetlerine etkin olarak deneyimlemesi, kırsal yerleşimin üretim rotasında yer almasının başlıca nedenidir. Sölöz kırsal yerleşiminde ipekböcekçiliği faaliyetlerinin izlerine rastlamak mümkündür. Bulunduğu bölge içerisinde ipekböcekçiliği işlemlerinin yapıldığı en büyük konut dokusu bu kırsal yerleşimde bulunmaktadır (Rodenberg ve diğerleri, 1990), (İvedi, 2002). Bu yapı yeniden işlevlendirilerek atölye işlevine dönüştürüldüğünde rotayı deneyimleyen turistlerin atölyelerdeki üretimlere katılacağı bir durak noktası olacaktır. Paşapınar'ı kırsal yerleşiminde, ipekböcekçiliği ve ormancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Yerleşimde ahşap yoğun olarak kullanılmaktadır. Rotayı deneyimleyen turistler için ahşaptan yapılmış eşyalar; böcekçilik yapılan evlerin restorasyonunun yapılması ile bu evlerde satışı ve üretimi yapılabilir. Narlıca kırsal yerleşiminde eski zamanlarda ipekböcekçiliği yapılırken günümüzde zeytincilik faaliyetleri yapılmaktadır. Zeytin hasadı etkinlikleri, zeytin festivali düzenlenerek rotayı keşfeden turistler yerleşime çekilebilir. Müşküle kırsal yerleşiminde asırlardır aynı gelenekle üretilen iğne oyları bölgenin en önemli el sanatlarından (Şekil 21).

Şekil 20. Üretim Rotası (Tapkı)

6. SONUÇ

Kırsal yerleşimlerin keşfedilmesi ve korunmasında yenilikçi bir yaklaşım olarak karşımıza çıkan alternatif turizm rotaları; çeşitli kültürlerin etkileşimleri ve diyalogları sonucunda oluşan tarihi, doğal ve karma güzergâhların günümüzde tekrar yorumlanarak deneyimlenmesine imkân sağlayan araçlardır. Temelde alternatif turizm rotaları; bölgeyi oluşturan doğal ve kültürel, somut ve somut olmayan tüm değerleri birbirleri ile ilintileyerek bir iletişim ağı oluşturmak amacıyla kurgulanmaktadır.

Alternatif turizm rotaları kurgulanırken; bölgedeki tüm kırsal yerleşimler analiz edilmiş, kırsal yerleşimlerdeki baskın özellikler belirlenmiş ve aynı baskın özelliklere sahip kırsal yerleşimler belirlenen tema altında bir araya getirilerek rotalar oluşturulmuştur. İzmit- Gemlik arasındaki doğal güzellikler belirlenerek, kırsal yerleşimler birbirine bağlanıp **Doğa Rotası** kurgulanmıştır. Doğa

rotasının kurgulanması ile bölgedeki zeytin ağaçları, anıt ağaçlar, doğal güzelliklerin kayıt altına alınıp koruma sürecine dahil edilmesi amaçlanmıştır.

Çalışma alanındaki Antik Roma dönemi kalıntlarına sahip kırsal yerleşimler ilişkilendirilip, aynı döneme sahip olan arkeolojik kalıntıların belgeleme, tescil ve koruma işlemlerinin yapılabilmesi için **Antik Roma Rotası** olarak kurgulanmıştır.

Alternatif turizm rotalarından biri olan **Üretim Rotasının** oluşturulmasındaki amaç; bölgedeki üretim faaliyetlerinin devamlılığının sağlanması, kırsal yerleşimlerin ekonomik olarak kalkınmasına yardımcı turizm faaliyetinin entegre edilmesi, rotayı deneyimleyen turistlerin üretim süreçlerine katılması, üretilen ürünlerin katma değerli ürünlere dönüşümünün teşvik edilmesi, geleneksel üretim sistemlerinin geleceğe aktarılması olarak sıralanabilir.

Oluşturulan Doğa Rotası, Antik Roma Rotası, Üretim Rotası ile; bölgedeki kırsal yerleşimleri, kapsayıcı bir şekilde korumak, tanıtmak, öne çıkarmak ve geleceğe aktarmak; canlılığını kaybetmek üzere olan İznik-Gemlik yoluna, üzerinde yer alan özgün değerler sayesinde bütüncül olarak yeni bir anlam kazandırmak; geleneksel üretimi ve küçük ölçekli yatırımı desteklemek; yerel paydaşlar arasında işbirliği sağlamak ve farkındalığı arttırmak amaçlarıyla turistlere deneyim rotaları planlanmıştır.

Sonuç olarak alternatif turizm rotaları öncelikle bölge özellikleri göz önünde bulundurularak planlanması, planlanan rotalar incelenip geliştirilmek üzere tasarlanmalı ve tasarım çalışmaları kırsal yerleşimler arası ilişkilerden başlayarak, kırsal yerleşim ve yapı ölçeğine kadar farklı ölçeklerde tasarlanmalıdır. Oluşturulan rotaların tanıtım, sürdürülebilirliğinin sağlanması için faaliyetler düzenlenmelidir. Bu aşamada yatırımcılara bilgilendirici çalışmalar yapıp, yerel yönetimler, ilçe yönetimleri ve büyükşehir yönetimleri planlama çalışmalarına rotaları dahil etmelidir. Yerel halk, yatırımcı, yerel ve üst yönetimler bir araya getirilmelidir. Yerel halkı bilinçlendirecek toplantılar düzenlenmelidir. Yerinin ruhuna olan saygının artması kırsal yerleşimlerde yeni yapılaşmada daha dikkatli oluşturulmasına, tarihi çevre koruma bilincinin artırılmasına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Alkan, P.L. (2019). Tarihi Güzergahın Bir Koruma Yöntemi Olarak Kültürel Rotaya Dönüştürülmesi: İznik Gölü Güney Kıyısı ve İznik-Gemlik Yolu, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı (2014). *Somut Olmayan Kültürel Miras Bursa Köylerinde Yaşam Kültürü: Bursa Köyleri-1*, Bursa Kültür A.Ş., Bursa.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı (2014). *Somut Olmayan Kültürel Miras Bursa Köylerinde Geleneksel Mimari ve Arkeoloji-1*, Bursa Kültür A.Ş., Bursa.
- Cojocariu, S. (2015). The Development of Cultural Routes: A Valuable Asset For Romania. *Procedia Economics and Finance*, 32:959-967.
- ÇEKÜL Vakfı (2005). *Kültür Rotaları Planlama Rehberi*, Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul.
- Darkot, B. ve Tuncel, M. (1981). *Marmara Bölgesi Coğrafyası*, İstanbul.
- Devereux, C., Carnegie, E. (2006). Pilgrimage: Journeying Beyond Self, *Tourism Recreation Research*, 31:47-49.
- Demirkent, I. (2004). İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097), Tarih Boyunca İznik, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 121-130.
- Eriçok, A. (2019). Van Gölü Havzası'nda Kültür Rotası Önerisi, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45:173-199.

S. Tapkı

- Gül, S. Yılmaz, A. (2020). "Yerel Kalkınmanın Bir Aracı Olarak Kültür Turizmi ve Kültür Rotaları: Vezirköprü Yöresi Örneği", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(3)1855-1879.
- ICOMOS-CIIC (2008). *Charter on Cultural Routes*, Kanada.
- İvedi, B. (2002). *Bursa İli Gemlik İlçesi Umurbey Beldesi Çırganlar Evi için Restorasyon Önerisi*, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karataş, E. (2011). *The Rol of Cultural Route Planning in Cultural Heritage Conservation: The Case of Central Lycia*, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Mazlum, D., Eres, Z., Barlık, T., Türk, Ş. (2004). "Orhangazi (Bursa) Karsak Köyü Kırsal Mimarlık Envanteri", *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 3: 229-257.
- Rodenberg, J., Thissen, L.ve Buitenhuis, H. (1989-1990). "Preliminary Report on The Archaeological Investigations at Ilıpınar in NW Anatolia", *Anatolica*, 16: 61-119.
- UNESCO (2016). *World Heritage Sites*, whc.unesco.org/en/statesparties/tr, (Erişim Tarihi: 29.01.2022)
- Üstündağ, K., Özer, E. (2021). "Kültürel Mirasa Katkı Sağlayan Kültür Rotalarında Yerelin Katılımı ve Sosyo-Ekonomik Kalkınması Üzerine Bir Yaklaşım", *Planlama Dergisi*, 31(3):428-447.
- Weissova, B. ve Pavuk, P. (2016). "On Persistency of the Main Communication Routes from Prehistory until Today", *TÜBA-AR*, 19: 11-21.
- Müşküle Köyü Genel Görünüm https://www.muskulekoyu.com/foto-160-genel_gorunum Erişim Tarihi: 12.04.2022